

rost vřesovišť je však v současné době ohrožena nejen absencí tradiční pastvy, ale především spadem atmosférického dusíku, který vede k šíření agresivních druhů trav (ovsík vyvýšený, třtina křovištní) na úkor původních druhů rostlin. Správa Národního parku Podyjí se tuto skutečnost snaží eliminovat zaváděním pastvy ovcí, koz i koní, kosením a na některých místech též obnažováním některých míst vřesovišť na minerální podklad.

Erozní činností řeky Dyje a následným mrazovým zvětráváním biotitické žuly vznikla na pravém údolním svahu hlubokého údolí pod Papírnu řada zajímavých geomorfologických jevů: balvanové proudy, kamenná moře, skalní věže, pilíře a svahové hřebeny. Tyto bizarní skalní žulové útvary jsou památkou na extrémní klima ledových dob. Jsou zajímavou dominantou sutových lesů, ve kterých je zastoupena především lípa srdčitá, habr obecný, dub zimní, višň turecká či vzácný klokoč zpeřený.

V rámci soustavy Natura 2000 je oblast součástí Evropsky významné lokality Podyjí a Ptáčí oblasti Podyjí, která je vymezena pro dva vzácné druhy ptáků – strakapouda jižního a pěnicí vlažskou.

Přírodní památka Skalky byla vyhlášena na dvou samostatných ostrůvcích skalních výchozů podél silnice Havraníky – Ša-

12

12 Na skalnatých hranách údolí Dyje se přirozeně vyskytuje borovice lesní

Lesy v okolí Havraníků

V okolí obce Havraníky převažují listnaté a smíšené lesy. Na plošině převládají kyselé nebo kamenité a vysychavé doubravy, místy s borovicí lesní v horní etáži. Mimo převažujícího dubu zde najdeme širokou škálu dalších dřevin – lípy, javory, jilmy, olše, jeřáby, jasanu a další jednotlivě nebo skupinově vtroušené druhy.

Lesy v této oblasti byly v minulosti člověkem významně pozměněny. Právě zde došlo k největšímu odlesnění a degradaci lesní půdy. A proto zde najdeme nejvyšší zastoupení trnovníku akátu – invazivního nepůvodního druhu pocházejícího ze Severní Ameriky. Vyskytují se zde i jiné nepůvodní dřeviny, jako např. dub červený nebo javor jasanolistý. Tyto nepůvodní druhy jsou postupně nahrazovány dřevinami, které na tyto lokality přirozeně patří.

Velká část lesů s původní druhovou skladbou má výmladkový nebo pastevní charakter. S ohledem na zásadní význam těchto „světlych“ lesů pro výskyt některých významných druhů rostlin a živočichů je plánováno tyto v minulosti tradiční způsoby péče o les na části plochy opět obnovit. Zbývající část lesů bude po dosažení přírodě blízkého druhového složení ponechána přírodním procesům.

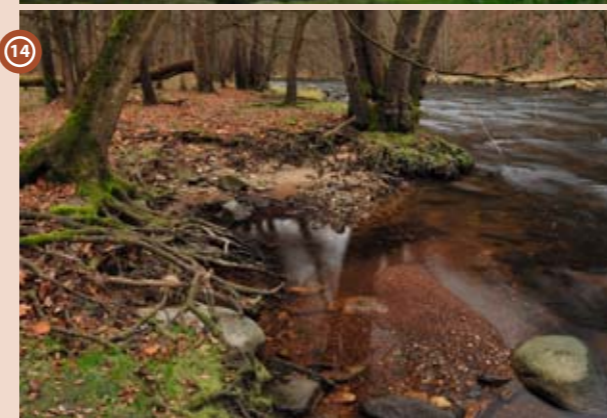
Turistika

Havraníky jsou jednou z nejmalebnějších obcí ochranného pásma Národního parku Podyjí. Už jen procházka středem obce na okraj vřesoviště a záhumenními cestami zpět je hezkým zážitkem.

Havraníky jsou ale zejména ideálním nástupním místem pro pěší výlety do oblasti vřesovišť a do lesů východního okraje národního parku. Od rybníků v horní části obce je možné se vydat po červené značce pro pěší po okraji vřesoviště ke kapli Panny Marie Bolestné nad Popicemi a dále přes Konice směrem ke Znojmu. Po zelené cyklostezce je snadno dosažitelná velmi atraktivní skalní vyhlídka Sealsfieldův kámen nad řekou Dyjí, ke které se samozřejmě můžeme dostat i oklikou přes sousední Popice. Ideálním výletem na půl dne (cca 11 km) pro průměrně zdatné chodce je právě výlet na Sealsfieldův kámen, odtud pak po cestě Jaroslava Krejčího (pěší žlutá značka) do údolí Dyje a okolo bývalých mlýnů Papírny a Judexova zpět do Havraníků.

13

14

13 Dva drobné rybníčky na okraji Havranického vřesoviště byly obnoveny teprve nedávno

14 Cesta Jaroslava Krejčího vede podél Dyje od bývalého mlýna Papírny na Sealsfieldův kámen

Právě do údolí Dyje, do oblastí Devíti mlýnů se můžeme vydat po červené značce přímo. Oblast Devíti mlýnů byla vysídlena až po 2. světové válce, o mlynářské historii území můžeme získat základní informace právě v prostoru bývalé Papírny, kde byl nedávno rekonstruován mlýnský náhon a umístěny 3 informační panely o využívání území v dobách dávných i poměrně nedávných.

Oblast Devíti mlýnů je v současnosti vůbec nejnavštěvanějším místem Národního parku Podyjí. Procházkou proti proudu Dyje se můžeme dostat ke 2 visutým lávkám přes řeku. K lávce Šobeské, přes kterou můžeme přejít a pokračovat na vinici Šobes skrytou uprostřed podyjských lesů a na skalnatou šíji nad vinicí, která je obtékána řekou Dyjí ze 3 stran někde v hloubce pod námi. A nebo k lávce Lipinské, přes kterou můžeme po modré značce pokračovat ve výletu směrem k Podmolí.

Pokud nechceme sestupovat do údolí Dyje, můžeme si celou oblast Devíti mlýnů včetně vinice Šobes prohlédnout pohodlně z vyhlídky Devět mlýnů, ke které vede zelená turistická značka od křižovatky u bývalé Hönigovy chaty, necelé 2 km jihozápadně od Havraníků.

Havraníky jsou ideálním nástupním místem nejen pro turisty pěší, ale i pro turisty na kolech. Cyklisté se po značených cykloturistických trasách mohou dostat nejen na Sealsfieldův kámen, do oblasti Devíti mlýnů a na vinici Šobes, ale po-

16

15 Studánka Pod lipami na cestě z Havraníků k Devíti mlýnům

16 Sealsfieldův kámen s vyhlídkou na hluboce zařezané údolí Dyje

kračovat přes ni i do středních a západních partií Národního parku Podyjí. Velmi populární, zejména v posledních letech, jsou i výlety na rakouský Heiliger Stein a dále po vinařských stezkách Dolního Rakouska či Jižní Moravy.

V minulých letech byly v okolí Havraníků vyznačeny i stezky pro turistiku na koních. Zájemci o hipoturistiku se mohou projet po více okruzích, které se nacházejí v pásu znojemských vřesovišť, směrem ke Znojmu nebo na druhou stranu směrem k Hnanicím a ke státní hranici s Rakouskem.

17

18

Obec Havraníky

Havraníky 133, 669 02 Havraníky
tel.: +420 515 221 671, e-mail: obec@havraniky.cz
www.havraniky.cz

Správa Národního parku Podyjí

Na Vyhlídce 5, 669 01 Znojmo
tel.: +420 515 226 722, e-mail: info@nppodyji.cz
www.nppodyji.cz

Autoři textů: Jan Kos, Petr Lazárek, Anna Maixnerová, Petr Vančura; Autoři fotografií: Petr Lazárek, Filip Trnka, Zdeněk Tunka; Vydala: Správa Národního parku Podyjí v říjnu 2017; Grafická úprava, sazba a tisk: Profi-tisk group s.r.o.

10 Největší naše kobylika, kobylika sága, kriticky ohrožený druh žijící na nejteplejších stráních jižní Moravy

11 Dušek chocholatý, v Podyjí pravidelně hnízdící druh s nezaměnitelným zbarvením a hlasem

17 V okolí Havraníků se nacházejí porosty trnovníku akátu na relativně velkých plochách

18 Ovocné sady byly v minulosti zakládány na více místech na okrajích obce

HAVRANÍKY

HISTORIE OBCE
PŘÍRODA V OKOLÍ
TURISTIKA

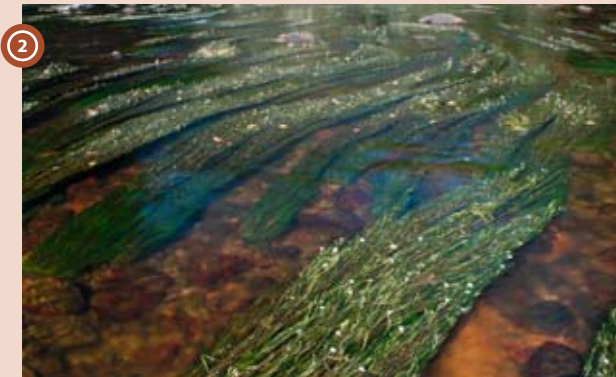
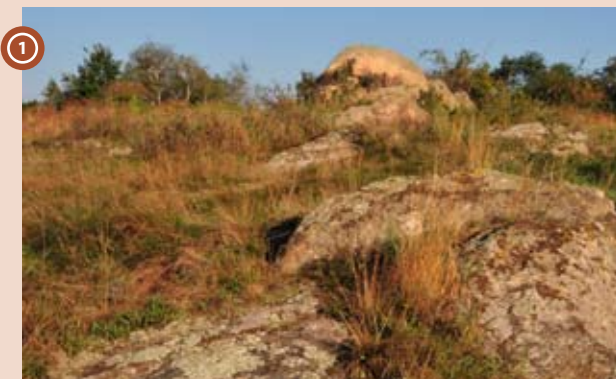
Kostel sv. Linharta přes střechy havranických stavení

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Lesy tu kdysi dávno ustoupily pastvinám. Podobná stepi otevřela tato krajina náruč vřesu a všemu, co miluje teplo, a dosud poskytuje útočiště květům i živočichům, kterým se jinde nedaří. Také člověk tady hledá své kořeny a prochází tudy s pokorou a potěšením.

Poloha obce

Havraníky jsou obcí ležící na okraji vřesovišť, která se táhnou od města Znojma směrem jihozápadním k rakouskému Retzu. Obec leží na samotném okraji Českomoravské vrchoviny v místech, která pozvolně přecházejí do rovin Dyjsko-svrateckého úvalu.

Geologické podloží obce a jejího bezprostředního okolí je z větší části tvořeno biotitickou žulou (granitem), který je součástí tzv. dyjského masivu. Jižně od obce směrem k Šatovu vystupuje nápadný vyvýšený hřbet kopce Skalky tvořený odolným granodioritem, tento hřbet je obklopen mladšími sedimenty, zejména vápnitými jíly, sprašemi a fluvialními sedimenty zaplňujícími mělká údolí.

Katastr obce Havraníky dosahuje svým západním a severozápadním okrajem až k řece Dyji, nicméně vlastní území obce je odvodňováno směrem k východu. Nad obcí pod okrajem vřesoviště byly nedávno obnoveny 2 drobné vodní plochy, potok, který protéká středem obce, je po většinu roku suchý a jeho vody se ztrácí v polní krajině východně od Havraníků.

Z historie obce

V mladších třetihorách se v místech, kde obec leží, táhla linie mořského pobřeží. Skalka (309 m n.m.), která leží na jihovýchod od Havraníků, byla kdysi jedním z mnoha ostrůvků pevniny v moři. Na východním okraji kopečku se dají dodnes najít zbytky mořských písků a vápnitých jíllů s torzy schráněk měkkýšů a rybími kůstkami. Rozpadající se horniny daly vzniknout skupinkám zaoblených balvanů, tzv. kamenných stád na Staré vinici a v trati Skalky.

Lidem se tu ostatně zalíbilo již dávno – v mladší době kamenné. Archeologové tu našli pohřebiště, keramiku i kamenné nástroje. První zmínka o obci pochází z roku 1229. Souvisí s tím, že Havraníky byly poddány proboštví sv. Hypolita ve Znojmě-Hradišti.

V dávných dobách údajně i v Havraníkách existoval klášter. Ve Vlastivědě Moravské se totiž píše, že Hinčí z Lipého, pán hradu Chýje a loupeživý rytíř, daroval Havraníky řádu Křížovníků s červenou hvězdou v Praze – proboštví na Hradišti u Znojma. Obcí s klášterem bylo tehdy mnoho a pokud existoval i v Havraníkách, byla to jen menší budova s několika řeholnicemi. Lapka Hinčí si jistě chtěl tímto darem mocný církevní řád naklonit. Mělo se to stát v roce 1377. Šlo však jen o část vesnice, zbytek křížovníci koupili od premonstrátů z kláštera v Louce.

3 Věž kostela sv. Linharta je krásnou dominantou viditelnou z více míst na okraji obce

Další zmínka o obci je z roku 1505. Tehdy probošt kláštera Křížovníků s červenou hvězdou na Hradišti vydal pro Popice a pro Havraníky listiny, kterými dává poddaným právo své statky svobodně odkazovat v závětech, prodávat je a opět kupovat. Podmínkou bylo, aby obyvatelé obcí zůstali věrní katolicismu. Obec Havraníky si dala svoje výsady téhož roku potvrdit pražským arcibiskupem a současně křížovníckým velmistrem Zdeňkem Berkou z Dubé a Lipé. Aby si je ale skutečně pojistili, měl je opětně potvrdit v roce 1723 velmistr Böhmbé.

Kostel sv. Linharta

Havranický kostel zasvěcený sv. Linhartu (Leonardu), byl vždy situovaný uprostřed obce a je údajně starší než samo město Znojmo. Jeho polohu potvrzují nalezené základy. Zpočátku šlo pouze o prostor současného presbytáře, ale roku 1750 jej rozšířili a dřevěný strop podbitý rákosou byl nahrazen klenbou. Vznikl i kůr, který vypadal podobně jako ten nynější. Stěny musely být později podepřeny, z vnější strany byly přistaveny pilíře. Oltáře, zasvěcené Panně Marii a sv. Michalu, které jsou dnes v hnanickém kostele, věnovali dva významní místní rodáci. Šlo o Vincence a Michala Wallnerovy – jeden byl opatem v premonstrátském klášteře ve Znojmě-Louce, druhý v dolnorakouském Gerasu.

Později kostelu ovšem hrozilo zřícení, takže byl v roce 1811 stržen. Stavba nového byla zahájena 14. dubna 1813, zasloužil se o to Wolfgang Timmel, který farost později spravoval. Po třech letech, 15. září 1816, byl kostel slavnostně vysvěcen. Lavice, varhany i zpovědnice sem byly převezeny ze zrušeného kostela ve Vratěně. Hlavní oltář, stejně jako ty postranní (sv. Antonín Paduánský, Útěk do Egypta) pocházejí ze starého původního kostela sv. Leonarda. Vnitřní část kostela byla rekonstruována na počátku devadesátých let minulého století.

4 Sousoší Loučení Krista s Pannou Marií vedle kostela sv. Linharta

U kostela byl i starý hřbitov. Dosud se ostatně na východní straně kostela nachází kamenný náhrobek. V roce 1823 bylo místo posledního odpočinku přemístěno mimo obec. V roce 1860 byla postavena fara.

Památky

Ke starým památkám obce patří sousoší Loučení Krista s Pannou Marií z roku 1747, které se nachází v blízkosti kostela, barokní plastika sv. Jana Nepomuckého z 18. století a barokní socha sv. Floriána z roku 1767.

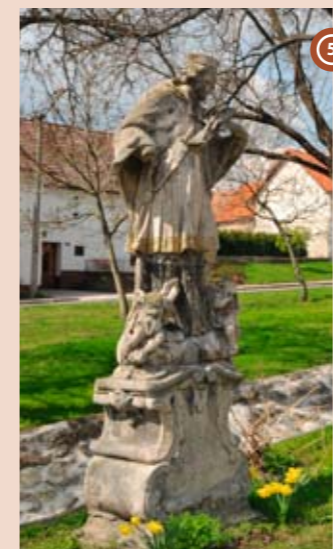
Na rozhraní Havranického vřesoviště a viniční trati U Kapličky nelze minout kamenná boží muka z roku 1635.

Farář a včelař

Z ozdravného pobytu ve Středomoří se vrátil v roce 1897 na Moravu František Adamec. Jako farář se v Havraníkách pak deset let staral nejen o své farníky. Jeho vášní bylo včelaření. To, co se o včelách a jejich chovu naučil na jihu Evropy, předával dál. O svém novém působišti mluvil jako o Moravské Itálii. Miloval tento kraj a předal jemu i jeho lidem to, co uměl. Včelaření se věnoval aktivně a bohatá je také jeho publikační činnost. Včelaři vědí, o čem je řeč, řekne-li se, že právě v Havraníkách přišla na svět tzv. Adamcova rámcová míra 39 x 24 cm.

5 Socha sv. Jana Nepomuckého na havranické návsi
6 Havranická fara byla postavena v roce 1860

Houslař

Obec Havraníky se může pochlubit i vskutku slavným rodákem. V roce 1789 se tu narodil houslař Matthias Daum. Nejdříve se učil houslařskému řemeslu ve Znojmě, pak jako tovaryš pracoval u vídeňských houslařských mistrů. Nakonec mu jeden z nich svou dílnu přenechal. V tom čase se právem řadil k nejlepším houslařům v hlavním městě monarchie.

Pověst o Lesaně

Na kyprých pobřežních lučinách kolem Dyje se prý za horlých letních nocí při svitu bílé lundy veselí tajemné víly, které mezi sebe přijaly nešťastnou dívku Lesanu. Dobrá a krásná dcera uhlířova se nedala svést ani prostopášným bohatým rytířem, ani ziskuchtivým selským hochem. Její cesta vedla do kláštera, kde chtěla najít klid a radovat se z krás a darů rodného kraje. Zrádný klášterní trpaslík ji však vydal všanc oběma zpustlíkům. Jejich činy dívčin otec krutě potrestal. Nemohla snést, že na svou hlavu vzal takovou pomstu a uvrhla jej ze skály do dyjského proudu. Bloudila pak v hlubokých tmavých lesích na březích milované Dyje a vyhýbala se všem lidem. Nikdy nikdo ji už nespatriil.

Vinná réva a sklepní ulička

Odedávna se tu pěstovala vinná réva. Hrozen na nejstarší pečeti svědčí o tom, že vinařství bylo tradičním zaměstnáním obyvatel Havraníků. Nynější plocha viničních tratí na katastru obce je 225,6 ha. Proslulé jsou trati Staré vinice, Skalky a Dlouhé díly. Víno z nich (ale i z jiných vinic na Znojmsku) je možné ochutnat ve stánku u Staré vinice. Sousedí s havranickým vřesovištěm a s kaplí Panny Marie Bolestné.

Kde se daří vinné révě, nesmějí chybět ani vinné sklípky. Některé z těch havranických dosahují délky až několik set metrů. Kromě ukládání vína měli dávní vinaři i další motiv ke

7 Na havranické návsi je zachována celá řada objektů hodnotné vesnické architektury

kopání takovýchto labyrintů. Těžili přitom totiž jemný písek pro omítky, který užívali řemeslníci hlavně ve Vídni. Sklepy se kopaly v zemi, kdy nebyla ve vinicích práce. Havranickým unikátem je památkově chráněná barokní lisovna, která má v nice nad vchodem umístěnu sochu Panny Marie s datem 1718. Soustava chodeb, které se nacházejí pod lisovnou, je však zcela jistě o mnoho starší. V jednom ze sklepů lze najít malbu, která zobrazuje havranický kostel. Na svém konci se vinařská ulička pyšní také malovaným sklípkem.

Přírodní poměry okolí Havraníků

Na skalnatém hřbetu, na místě světlého a nízkého, převážně dubového lesa, vznikla ve středověku extenzivní pastvou unikátní Havranická vřesoviště, která jsou domovem mnoha zajímavých a vzácných teplomilných druhů rostlin. V dubnu kvete koniklec velkokvětý či křivatec český, později nalezneme například pavinec horský, hvozdič Pontederův a smil písečný. Suché trávníky jsou tvořeny psinečkem tuhým, kostřavou ovčí, ovsířem lučním a bojínkem tuhým. V území hnízdí mnoho vzácných ptačích druhů, například lejsk bělokrký, strnad luční, pěnice vlašská a dudek chocholatý. Nesmírně bohaté je zastoupení bezobratlých živočichů (např. pavouk stepník rudý, kudlanka nábožná, pakudlanka jižní, hnědásek podunajský či vzácná mūra pestroskrvka čekanková).

Jedinečná druhová pest-

8 Divizna brunátná jako jediná z našich divizien nekvete žlutě
9 Zádumčivou podzimní fialovou dodává vřesovištím v závěru sezóny hlaváč šedavý

1 Žulové balvany jsou typickým prvkem Havranického vřesoviště
2 Porosty lakúšniku vzplývavého na řece Dyji v oblasti Devíti mlýnů